

DAĞHAN DÖNMEZ

NIETZSCHE *ile*
AKŞAM YEMEĞİ

DESTEK YAYINLARI: 1640

FELSEFE: 78

DAĞHAN DÖNMEZ / NIETZSCHE İLE AKŞAM YEMEĞİ

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül

Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır

Editör: Özlem Küskü

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştu

Sayfa Düzeni: Melike Doğan

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak-Mesud Topal

Destek Yayınları: Eylül 2022

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-740-5

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Destek Dukkan

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

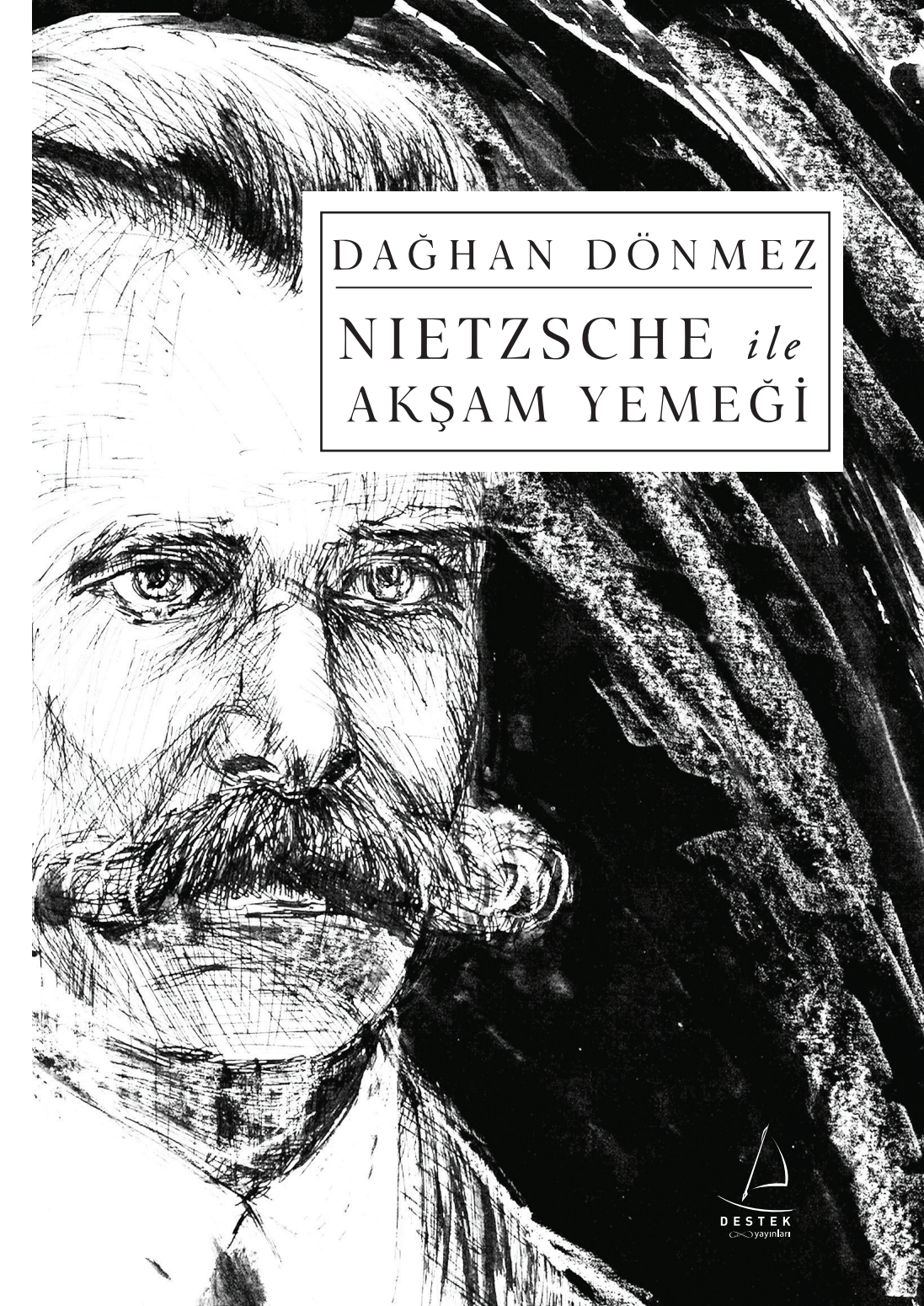
Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Tel. (0) 212 613 30 06

DAĞHAN DÖNMEZ

NIETZSCHE *ile*
AKŞAM YEMEĞİ

Ilgaz'a, yaşama dair...

Başlarken

Çocukluğumun görüntüleri canlanıyor gözümde. Geçmişin tozlu eşyası arasından bir bir uyanıyor. Öğle saatinin ışıkları, açık pencereden salona doluyor. Tanrı'nın evimize gösterdiği özen bu. Daima hayaller kuruyorum. Hayallerime, esnafın ayaküstü sohbeti, değnekçinin “Sol yap, sol yap” seslenişi, komşu kadının silkelediği halının patırtısı, çay bardağındaki kaşığın dansı, öğlen uykuları karışıyor. Çenemde birleşiyor ellerim. Göğün maviliğine dalıyorum. Bu katmanlı gök, bu perde perde mavilik beni şaşırtıyor. Ötesini arıyorum. Çocukların cennetten getirdiği sorular vardır; bu hayata ait olmayan sorular. Onlardan birini babama soruyorum:

“Baba, gökyüzünün üzerinde ne var?”

Gülümsüyor babam. “Uzay var oğlum.”

“Peki ya onun üzerinde?”

Gerçekliğin ardındaki yürüyüş, Hansel ile Gratel'in yürüyüşünü andırır. Ekmeği bütün halinde göremeyiz. Ufalanmış parçalarla, kırıntılarla buluruz yolumuzu. Yanıtlarla ilgilenmez yola

revan olanlar. Esaslı olan yalnızca sorulardır. Tıpkı o çocuğun sorusu gibi: “Peki ya onun üzerinde?”

Sorular sormak için bu kitap. Kimilerince bir delinin, kimilerince bir dâhinin kulağıma fısıldadığı sözleri duyurmak, onun bana anlattığını size aktarmak, oyunlar oynamak için... On yıllar önce yaşamdan ayrılmış bir filozofla aynı masaya oturmak, yaşamı oyunlarla kutsamak için...

Öndeyiş

“3 Ocak 1889, Torino.

Friedrich Nietzsche, Via Carlo Alberto’da 6 numaralı evinden gezinmek ya da mektuplarını almak için postaneye gitmek üzere çıkar. Ondan pek uzak olmayan bir mesafede, daha ziyade ondan uzaklaşır bir vaziyette, taksicinin biri inatçı atıyla cebelleşmektedir. Tüm zorlamalarına rağmen at kıpırdamamakta, direnmektedir. Bundan dolayı taksici Guiseppe ya da Carlo ya da Ettore’nin sabrı taşar ve kırbacıyla ata vurur. Nietzsche olayın intikal ettiği yere gelir ve bu da, o anda öfkeden köpürmekte olan taksicinin, sebep olduğu bu gaddarca harekete son vermesine neden olur. Sağlam yapılı ve bıyıklı Nietzsche aniden taksinin üzerine atlar ve kolunu ağlar bir vaziyette atın boynuna dolar. Komşusu onu evine götürür. O da iki gün boyunca divanın üzerinde, o bağlayıcı son sözlerini fısıldayana kadar sessiz bir şekilde kımıldamadan yatar. ‘Anne tam bir aptalım...’ Uysal ve bunamış bir vaziyette, annesinin ve kız kardeşinin yardımıyla, bir on yıl daha yaşar. Ata gelirse, bildiğimiz bir şey yok.”

Macar yönetmen Bela Tarr'ın 2011 yapımı *The Turin Horse* filmi, bu prologla açılır. Herkes, 3 Ocak 1889 tarihinde Nietzsche'nin başına gelen hadiseden haberdardır. Oysa ata ne olduğunu kimse bilmez. Bela Tarr, kulağımıza şu soruyu fısıldar: "Acaba bu olayın ardından ata ne oldu?" Akla gelen diğer soru ise, atın hikâyesini bilmenin önemli olup olmadığıdır.

Sorular bizi kendi yanıtlarından çok, bambaşka düğümlerin çözümüne götürür. Atın hikâyesiyle, on dokuzuncu yüzyıl insanının yaşamına tanıklık etme olanağı buluruz. Siyah beyaz çekilen film, boğucu, sıkıcı ve izlemesi zor bir atmosferde geçer. Yönetmen, kasvetli bir müzikle bezediği filmi, bilerek izlenmez hale sokmaya çalışıyor gibidir. Kuş uçmaz, çölü andıran bir arazide, yanında yöresinde hiçbir ev bulunmadan yaşayan bir ihtiyar adam ve bir genç kadının konuşmadan, her günün aynılığını sürdürmeleri ve patates yemeleridir filmin çatısını oluşturan. Hiçbir olay örgüsü yoktur. Küçük bir kulübede, neşesiz ifadelerle geçen birbirinin tekrarı günler... Bela Tarr, tüm bu katlanılmaz imajlarla bize bir hikâye anlatmaz. Nietzsche'nin "sürü insanı" dediği, nihilizme düşmüş kitlelerin can sıkıcı yaşamını anlatır. Hatta bizi –söz yerindeyse– o yaşamın içine fırlatır.

Her öğün yiyip içtikleri dahi semboliktir kulübe insanlarının. Ortaçağda, rengi ve işe yararlığı bakımından "köylü altını" olarak tanımlanan bir besinle yani patatesle beslenirler. Onları beslenmek değil doymaktır esasında. Yaşamda kalmak dışında hiçbir eylemi olmayan, fakirlikle boğuşan, ancak bunu değiştirmek için çaba sarf etmeyen hatta bu acıyı gizliden gizliye kutsayan, yaşama söven, söylenen kitlelerin yaşayış şeklidir ayna tutulan.

Evlerini kervan geçmez, çorak bir arazinin ortasına kurmalarının bir nedeni, su kuyusuna yakın olmasıdır. Onlar için yaşam,

patates yemek, su içmek ve dışkılamaktan ibarettir. Diğer neden ise yaşamın renginden, neşesinden, hazzından yoksun oluşları, başka bir deyişle bunu aramıyor oluşlarıdır. Filmin ortalarına doğru, yolculukta olan bir göçebe topluluk, su içmek için kuyuya yanaşır. Kulübe sakini ihtiyar, topluluğa küfürler savurur. “Pis Çingeneler!” bağıırışı işitilir. Genç kadın, onları kovalamak için yanlarına gittiğinde neşe içinde şarkılar söyleyen, yüzlerine kahkahayı sığdıramayan göçebelerden biri, kadına hediye verir. “Su için!” der. Bu tam da Nietzsche’nin bize önerdiği Dionysosçu yaşamdır. Hınç duygulanımından, sevgisizlikten uzak, insanın içini şenlendiren, esrime halindeki yaşam.

Nietzsche’nin düşünce ufkunda, merhamet kötücül bir duygudur. Gaddar oluşu değildir ona böyle düşündüren. Aksine anne kuşun, yavrusunu kendi kanatlarıyla uçması için yuvadan atışına benzer bu durum. “Yukarı çıkmak istiyorsanız kendi bacaklarınızı kullanın! Başkalarının sırtına binerek kendinizi yukarı taşıtmayın” diyecektir Filozof. Zihinsel veya fiziksel emekten yoksun bir tatmin, insanı bulunduğu konumu hazmedemez hale getirecektir zira. Başkalarının sırtına binilerek kazanılan bir zafer, duygusal doyumu sağlayamayacak ve insanı bir ihtimal –kendi mutsuzluğundan dolayı– başkalarını mutsuz eden, diğer ihtimalle de hazla, uyuşmayla tatmin sağlamaya çalışan biri kılacaktır. Her iki halde de sonuç, filmdeki karakterlerde olduğu gibi ruhsal çöküşe yuvarlanmaktır. Nietzsche’nin deyişle dekadandan olmak!

Dekadan, yani çöküş halinde olan iki tip insan vardır Nietzsche’ye göre. Birincisi, yaşamı dayanılır kılmak için kendilerini iyimser ufuklara hapseden iyimser dekadandandır. Yaşamı çekilmez, acı dolu görenler ise kötümser dekadandılar. Bu iki tür de güçlülere husumet duyar. Nietzsche’nin üçüncü tip olarak

önerdiği, yaşama sanatsal olarak bakanlardır. Bu aynı zamanda trajik bakıştır. Trajik bakışta, acıyı kabullenip dönüştürme gücü vardır. Sokratik kültürde ve Hristiyan ahlakında, yaşam karşıtı bir tutum görür Nietzsche. Trajik bakış ise, yaşamı olumlayan, yaşama evet diyen bir bakıştır.

Filozof, kişinin yaşamı olumlayıp üstinsan konumuna yükselbilmesi için üç aşamadan geçmesi gerektiğini düşünür. Bunlar deve, aslan ve çocuk aşamalarıdır. Deve, “evetler” aşamasıdır. Kişinin zorunluluklar sahasında olduğu, yükleri yüklediği, yaşamda ustalar edindiği ve onlara öykündüğü bir süreçtir bu. Aslan aşaması ise “hayırlar” aşaması... Ustalarla hesaplaşılan, özgün olma yolunda çöle çıkılan aşama. Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiye benzer bir ilişkidir bu. Çocuk önce anne ve babasını kopyalar. Onlar gibi konuşmaya, onlar gibi yapıp etmeye ve onlara öykünmeye başlar. Ergenlik dönemi, aslan aşamasına benzetilebilir. Ergen çocuk, birey olabilmek adına anne ve babasıyla çatışacak, onlara hayır diyebilecektir. Son aşama ise yine ikonik bir form olarak çıkar karşımıza: Bebek aşaması! Yeniden doğumdur bu. Kişinin dayatılan anlamı reddedip kendi anlamını inşa ettiği evre.

İşte Nietzsche’nin günden güne yaşama yabancılaşan, anlam arayışı derinleşen modern insana sunduğu yol budur! Bu kitap, bahse konu yolculuğun duraklarına mumlar iliştmek, yolu çerden çöpten ayıklamak için yazıldı.

Peki ama neden yemek masası?

Emerson, “İnsan gün boyu düşündüklerinden ibarettir” der. Nietzscheci bir tavırla –yaşama beden üzerinden yaklaşırsak– insan gün boyu yediklerinden ibarettir diyebiliriz. Modern zamanlarda artan anksiyete, kaygı bozukluğu, stresle baş edememe gibi durumların fast food alışkanlığına denk düşüşü tesadüfle

açıklanabilir mi? Yediklerimiz, düşüncelerimize etki ediyor. Bizi dönüştürüyor. Beden, gıdayı kendine katıyor; gıda ise bedenin yaşamsal köklerine nüfuz ediyor.

Tam da bundan dolayı bir yemek masasına oturuyoruz Nietzsche ile. Soyut, elle tutulmaz düşünceleri, duyuşal, somut meseleler gibi ele almak için.

Soframızın bereketi bol olsun!

YEMEK ODASI

